

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 380/2023-29

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Ľuboša Szigetiho, zo sudkyne Jany Laššákovej (sudkyňa spravodajkyňa) a sudcu Petra Molnára v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľky [REDAKOVANÉ], zastúpenej advokátkou JUDr. Tatianou Vorobelovou, Bajzova 2, Košice, proti postupu Okresného súdu Košice I (teraz Mestského súdu Košice) v konaní vedenom pod sp. zn. 11 P 2/2020 takto

rozhodol:

1. Postupom Okresného súdu Košice I v konaní vedenom pod sp. zn. 11 P 2/2020 **bolo porušené** základné právo sťažovateľky na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a právo na prerokovanie veci v primeranej lehote podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
2. Mestskému súdu Košice **prikazuje**, aby v konaní vedenom pod sp. zn. 11 P 2/2020 konal bez zbytočných prietahov.
3. Sťažovateľke **priznáva** finančné zadost'učinenie v sume **500 eur**, ktoré **je** Mestský súd Košice **povinný** zaplatiť jej do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.
4. Sťažovateľke **priznáva** náhradu trov právneho zastúpenia v sume **442,38 eur**, ktorú **je povinný** Mestský súd Košice zaplatiť právnomu zástupcovi sťažovateľky do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť a argumentácia sťažovateľky

1. Sťažovateľka sa ústavnou sťažnosťou doručenou ústavnému súdu 15. mája 2023 domáha vyslovenia porušenia svojho základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a práva na prerokovanie záležitosti v primeranej lehote podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) postupom Okresného súdu Košice I (ďalej aj „okresný súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 11 P 2/2020 (ďalej len „napadnuté konanie“). Zároveň navrhuje priznať jej finančné zadosťučinenie v sume 2 500 eur a náhradu trov právneho zastúpenia.

2. Ústavný súd uznesením č. k. II. ÚS 380/2023-14 z 9. augusta 2023 prijal podľa § 56 ods. 5 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) na ďalšie konanie ústavnú sťažnosť sťažovateľky v celom rozsahu.

3. Z ústavnej sťažnosti vyplýva, že sťažovateľka sa návrhom na začatie konania doručeným okresnému súdu 12. januára 2020 domáha úpravy výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému synovi [REDAKOVANÉ] (ďalej len „maloletý“), a to jeho zverením do jej osobnej starostlivosti a určením povinnosti platenia výživného zo strany otca maloletého, ktorý je štátnym občanom Talianskej republiky.

4. Podstatou ústavnej sťažnosti je tvrdenie sťažovateľky, že postupom okresného súdu v napadnutom konaní došlo k porušeniu jej označených práv, pretože od podania návrhu na začatie konania uplynuli viac ako tri roky a vo veci nebolo právoplatne rozhodnuté napriek tomu, že podľa povahy si jej vec vyžaduje mimoriadnu starostlivosť. Návrh na začatie konania sťažovateľka podala tak, aby bolo možné vec skončiť na prvom pojednávaní. V konaní vystupovala aktívne, na výzvy súdu reagovala, na prvé pojednávanie sa pripravila, zdokumentovala požiadavky maloletého syna, preukázala svoje príjmy aj výdavky. Otec bol oboznámený s požiadavkami maloletého syna a napriek tomu do podania ústavnej sťažnosti na výživu maloletého syna a na jeho primerané potreby vôbec neprispieva. Podľa sťažovateľky má okresný súd všetky podklady, aby mohol v merite veci rozhodnúť. Posledné pojednávanie určené na 13. január 2023 sa nevykonalo a bolo odročené pre práceneschopnosť sudkyne.

II.

Vyjadrenie mestského súdu a replika sťažovateľky

5. V podaní doručenom ústavnému súdu 12. septembra 2023 podpredsedníčka Mestského súdu Košice (ďalej aj „mestský súd“) uviedla, že z prehľadu a priebehu vykonaných úkonov v napadnutom konaní zistila nečinnosť okresného súdu, a to od februára 2023, keď bol spis pridelený zákonnej sudkyňi, až do júna 2023, keď účastníkom konania bola oznámená zmena zákonného sudcu. Samotná dĺžka konania je spôsobená tým, že ide o konanie s cudzím prvkom,

pretože otec maloletého dieťaťa je cudzím štátnym príslušníkom, s čím je spojená aj potreba pribratia tlmočníka, resp. prekladateľa, aby zabezpečil preklad písomností do cudzieho jazyka. Vo veci je nariadený termín pojednávania na 10. november 2023. Dňa 8. septembra 2023 bola pribratému prekladateľovi uložená povinnosť vykonať preklad písomností a zároveň bol do konania pribratý aj tlmočník, ktorý bude otcovi maloletého dieťaťa tlmočiť z a do talianskeho jazyka na nariadenom pojednávaní.

5.1. Pripojila tiež vyjadrenie zákonnej sudkyne, ktorá uviedla, že spis jej bol pridelený 9. februára 2023 z dôvodu ukončenia výkonu funkcie predchádzajúcej zákonnej sudkyne. Vo veci je v poradí tretou zákonnou sudkyňou. Posledné pojednávanie nariadené na 13. január 2023 bolo zrušené z dôvodu práceneschopnosti predchádzajúcej zákonnej sudkyne. Predtým sa pojednávanie uskutočnilo 7. decembra 2022 v neprítomnosti otca maloletého. V priebehu konania sa uskutočnilo niekoľko pojednávanií (16. júna 2021, 24. októbra 2022 a 7. decembra 2022), niektoré nariadené pojednávania boli zrušené (3. marca 2021 z dôvodu nepriaznivej pandemickej situácie, 19. októbra 2021 a 13. januára 2023 z dôvodu práceneschopnosti zákonnej sudkyne). Do súdneho spisu bolo doručených množstvo listinných dôkazov účastníkov konania, otec je štátny občan Talianskej republiky, neovláda slovenský jazyk, spis má aktuálne 592 strán, je preto možné ho z uvedených dôvodov považovať za časovo náročnejší na štúdium aj celkovú koncepciu nariadenia pojednávania.

Dňa 13. júna 2023 bolo účastníkom konania doručované oznámenie o zmene zákonného sudcu a možnosti podať námietku zaujatosti proti novopridelenému zákonnému sudcovi. Zákonná sudkyňa nepopiera tvrdenia sťažovateľky, že okresný súd vo veci samej dosiaľ nerozhodol meritórne, avšak tiež je potrebné poukázať aj na objektívne skutočnosti sprevádzajúce toto konanie, keď návrh matky bol podaný v čase začatia celosvetovej pandémie COVID-19, bolo zavedených množstvo reštriktívnych opatrení aj v kontexte zákazu, resp. obmedzení súdnych pojednávanií, cestovania z/do zahraničia najmä v priebehu rokov 2020 a 2021, čo sú všeobecne známe skutočnosti. Zároveň matka v priebehu celého konania nevyužila možnosť procesného inštitútu na dočasnú úpravu pomerov k maloletému.

6. V rámci repliky sťažovateľka v podaní doručenom ústavnému súdu 15. septembra 2023 uviedla, že zotrváva na tvrdeniach uvedených v ústavnej sťažnosti, v ktorých obsahu je aj odpoveď na námietky mestského súdu v jeho vyjadrení. Počas napadnutého konania je otec maloletého dieťaťa, ktorý je cudzí štátny príslušník, právne zastúpený advokátom, ktorý mu poskytuje právnu pomoc v priebehu súdneho konania, a aj z tohto dôvodu by v napadnutom konaní nemali byť zbytočné priťahy.

III.

Posúdenie dôvodnosti ústavnej sťažnosti

7. Ústavný súd podľa § 58 ods. 3 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s ústavnou sťažnosťou a so stanoviskami účastníkov konania dospel k názoru, že od neho nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

8. Predmetom konania pred ústavným súdom po prijatí ústavnej sťažnosti na ďalšie konanie je rozhodovanie, či postupom okresného súdu v napadnutom konaní a jeho nečinnosťou došlo k porušeniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

9. Ústavný súd si pri výklade základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov garantovaného v čl. 48 ods. 2 ústavy osvojil judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) k čl. 6 ods. 1 dohovoru, pokiaľ ide o právo na prejednanie záležitosti v primeranej lehote, preto v obsahu týchto práv nemožno vidieť zásadnú odlišnosť (I. ÚS 132/03, IV. ÚS 105/07, IV. ÚS 90/2010, II. ÚS 123/2022). Účelom základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia všeobecného súdu. Samotným prerokovaním veci na súde sa právna neistota osoby domáhajúcej sa rozhodnutia neodstráni. K vytvoreniu želateľného stavu, t. j. stavu právnej istoty, dochádza zásadne až právoplatným rozhodnutím súdu alebo iným zákonom predvídaným spôsobom, ktorý znamená nastolenie právnej istoty inak ako právoplatným rozhodnutím súdu (IV. ÚS 221/04, III. ÚS 154/06, II. ÚS 438/2017, II. ÚS 118/2019). Základnou povinnosťou súdu a sudcu je preto zabezpečiť taký procesný postup v súdnom konaní, ktorý čo najskôr odstráni stav právnej neistoty, kvôli ktorému sa účastník obrátil na súd so žiadosťou o jeho rozhodnutie.

10. Pri posudzovaní otázky, či v súdnom konaní došlo k zbytočným prietahom v konaní, a tým aj k porušeniu základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, ústavný súd v súlade so svojou doterajšou judikatúrou (I. ÚS 41/02, III. ÚS 111/02, IV. ÚS 99/07) zohľadňuje tri základné kritériá, ktorými sú právna a faktická zložitosť veci, o ktorej súd rozhoduje, správanie účastníka súdneho konania a postup samotného súdu. V súlade s judikatúrou ESLP ústavný súd v rámci prvého kritéria prihliada aj na predmet sporu (povahu prerokúvanej veci) v posudzovanom konaní a jeho význam pre sťažovateľov (rozsudok ESLP vo veci Záborský a Šmáriková proti Slovenskej republike; aj IV. ÚS 187/07, III. ÚS 241/2017, I. ÚS 477/2020, II. ÚS 573/2022). Podľa rovnakých kritérií postupoval ústavný súd aj v danom prípade.

11. Pokiaľ ide o kritérium, ktorým je právna a faktická zložitosť veci, ústavný súd vo vzťahu k posudzovanému konaniu konštatuje, že po právnej stránke možno danú vec považovať za štandardnú, nijako sa nevymykajúcu bežnej rozhodovacej činnosti všeobecných súdov (konanie o úprave práv a povinností k maloletému dieťaťu). Z hľadiska predmetu konania však ide o vec týkajúcu sa osobného statusu maloletého, ktorá má mimoriadny význam aj z hľadiska zabezpečenia jeho základných životných potrieb a sociálneho štandardu. Po skutkovej stránke však ústavný súd považuje predmetnú vec za pomerne zložitú, resp. zdĺhavú, a to s prihliadnutím na potrebu vykonania dokazovania o zistení osobných a majetkových pomerov otca maloletého, ktorý je štátnym občanom Talianskej republiky, s čím je spojená potreba prekladu listín do a z cudzieho jazyka a taktiež zabezpečenia tlmočenia pre potreby pojednávania.

12. Pri hodnotení podľa ďalšieho kritéria, teda správania sťažovateľky v preskúmvanej veci, ústavný súd nezistil žiadnu okolnosť, ktorá by mala byť osobitne zohľadnená na jej ťarchu pri posudzovaní otázky, či a z akých dôvodov došlo v tomto konaní k zbytočným prietahom.

13. Napokon sa ústavný súd zaoberal aj tretím kritériom, teda postupom okresného súdu v napadnutom konaní, a predovšetkým poukazuje na to, že celkové trvanie tohto konania, t. j. v čase podania ústavnej sťažnosti 3 roky a 4 mesiace, sa vzhľadom na povahu veci už samo osebe javí ako neprimerané.

14. Ústavný súd zo zapožičaného súdneho spisu zistil, že okresný súd návrh sťažovateľky na začatie konania prijal 12. januára 2020. Obratom v januári 2020 vykonal prvotné úkony vo veci (lustrácie a výzvy). Uznesením z 21. januára 2020 ustanovil maloletému za opatrovníka Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Košice, ktorému uložil povinnosť prešetriť pomery u maloletého a podať súdu správu. Následne uznesením z 30. januára 2020 pribral okresný súd do konania prekladateľa, ktorému uložil povinnosť vykonať preklad písomností a doručiť ho súdu. Po doručení prekladov v marci 2020 okresný súd uznesením zo 4. júna 2020 priznal prekladateľovi prekladateľské a obratom doručoval preložený návrh na začatie konania s prílohami otcovi maloletého. V júli 2020 okresný súd reklamoval doručenie zásielky otcovi maloletého, ktorá sa súdu vrátila ako nedoručená 4. septembra 2020, preto ju následne doručoval prostredníctvom orgánu určeného na doručovanie písomností v Talianskej republike. Otec maloletého prostredníctvom svojho právneho zástupcu doručil okresnému súdu 23. októbra 2020 vyjadrenie k návrhu sťažovateľky na začatie konania, ku ktorému sa sťažovateľka vyjadrila podaním doručeným okresnému súdu 24. novembra 2020. Následne okresný súd 2. decembra 2020 nariadil termín pojednávania na 3. marec 2021, ktorý bol vzhľadom na závažnú epidemiologickú situáciu odročený na 16. jún 2021. Na predmetnom pojednávaní sa otec maloletého nezúčastnil, bol prítomný len jeho právny zástupca, ktorý ospravedlnil jeho neúčastť pracovnou vytáženosťou. Na pojednávaní okresný súd uznesením uložil povinnosť právnemu zástupcovi otca maloletého oznámiť termín, keď sa jeho klient bude zdržiavať na území Slovenskej republiky na účely nariadenia termínu ďalšieho pojednávania. Otec maloletého obratom 22. júna 2021 poskytol súdom požadovanú súčinnosť a okresný súd 15. júla 2021 nariadil termín pojednávania na 19. október 2021. Okresný súd následne vykonával úkony spojené s prípravou na pojednávanie. Upovedomením okresného súdu z 12. októbra 2021 bolo nariadené pojednávanie zrušené z dôvodu práceneschopnosti zákonnej sudkyne a 11. novembra 2021 došlo vo veci sťažovateľky k zmene zákonnej sudkyne. Dňa 16. novembra 2021 oznámil vstup do konania okresný prokurátor a navrhol vypočuť otca maloletého a náležitým spôsobom zisťovať názor maloletého dieťaťa. Podaním zo 17. februára 2022 vyzval okresný súd otca maloletého na oznámenie, kedy sa bude zdržiavať na území Slovenskej republiky, aby okresný súd mohol nariadiť termín pojednávania aj vzhľadom na potrebu tlmočenia. Nový termín pojednávania okresný súd 12. mája 2022 určil na 24. august 2022 a vykonal ďalšie úkony smerujúce k jeho realizácii (preklad písomností, predvolanie tlmočníka).

15. Na základe žiadosti otca maloletého z 18. mája 2022 o odročenie pojednávania z dôvodu, že v auguste kvôli pracovnej zaneprázdnenosti nemôže na pojednávanie prísť, okresný súd pojednávanie zrušil. Dňa 5. septembra 2022 zaslal účastníkom konania predvolanie na pojednávanie na 24. október 2022. Na pojednávaní 24. októbra 2022 vykonal výsluch sťažovateľky a otca maloletého, pričom pojednávanie odročil na 7. december 2022. Na tomto pojednávaní vykonal výsluch sťažovateľky a odročil pojednávanie na 13. január 2023. Dňa 9. januára 2023 okresný súd oznámil zrušenie pojednávania z dôvodu práceneschopnosti zákonnej sudkyne. Následne

9. februára 2023 došlo k zmene zákonného sudcu. Táto zmena bola účastníkom napadnutého konania oznámená 13. júna 2023. Nový termín pojednávania bol nariadený na 10. november 2023. Uznesením z 8. septembra 2023 bol do konania pribratý tlmočník a prekladateľovi bola uložená povinnosť vykonať preklad písomností.

16. Ústavný súd po preskúmaní postupu okresného súdu v napadnutom konaní dospel k záveru, že okresný súd v napadnutom konaní konal priebežne, a to až do 9. februára 2023, keď došlo k zmene zákonného sudcu. Následne do začiatku júna 2023 okresný súd nevykonal žiadny úkon smerujúci k rozhodnutiu veci. Túto skutočnosť uviedla aj podpredsedníčka okresného súdu. Uvedené obdobie sa takto premietlo do zbytočných prietáhov v napadnutom konaní.

17. Ústavný súd najmä s prihliadnutím na neprimeranú dĺžku konania, ktoré si vyžaduje osobitný dôraz na rýchly a efektívny postup súdu, napriek skutkovej zložitosti veci dospel k záveru, že postupom okresného súdu v napadnutom konaní bolo porušené základné právo sťažovateľky podľa čl. 48 ods. 2 ústavy a právo podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru (bod 1 výroku tohto nálezu).

IV.

Príkaz vo veci konať a primerané finančné zadost'učinenie

18. S účinnosťou od 1. júna 2023 vstúpili do platnosti viaceré zmeny v organizácii všeobecných súdov, ich príslušnosti a obvodov (tzv. nová súdna mapa). Podľa § 18m zákona č. 371/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov sa od 1. júna 2023 Okresný súd Košice I označuje ako Mestský súd Košice. Výkon súdnictva, všetky práva a povinnosti vrátane správy majetku štátu, práv a povinností z pracovnoprávných vzťahov a štátnozamestnaneckých vzťahov a iných právnych vzťahov a práv a povinností z osobitných vzťahov sudcov a prísediacich z radov občanov k štátu prechádzajú od 1. júna 2023 z Okresného súdu Košice II a Okresného súdu Košice-okolie na Mestský súd Košice.

19. Podľa § 133 ods. 3 písm. a) zákona o ústavnom súde ak porušenie práv alebo slobôd vzniklo nečinnosťou, ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal. Ústavný súd v nadväznosti na výrok uvedený v bode 1 výrokovej časti nálezu v záujme efektívnosti poskytnutej ochrany sťažovateľke prikázal mestskému súdu, aby v napadnutom konaní, v ktorom nebolo v čase rozhodovania ústavného súdu o sťažnosti sťažovateľky právoplatne rozhodnuté, konal bez zbytočných prietáhov (bod 2 výroku tohto nálezu).

20. Podľa čl. 127 ods. 3 ústavy ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa odseku 1 boli porušené, primerané finančné zadost'učinenie. Podľa § 133 ods. 3 písm. e) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd ústavnej sťažnosti vyhovie, môže priznať sťažovateľovi primerané finančné zadost'učinenie, ak o to požiadal. Z § 123 ods. 2 zákona o ústavnom súde vyplýva, že ak sa sťažovateľ domáha primeraného finančného zadost'učinenia, musí uviesť rozsah, ktorý požaduje, a z akých dôvodov sa ho domáha.

21. Sťažovateľka sa domáha priznania primeraného finančného zadosťučinenia proti okresnému súdu v sume 2 500 eur, pričom poukazuje na pocit krivdy a beznádeje, keďže okresný súd v napadnutom konaní doteraz nerozhodol a neposkytol súdnu ochranu maloletému dieťaťu a jej ako matke a zákonnej zástupkyňi.

22. Cieľom finančného zadosťučinenia je dovŕšenie ochrany porušeného základného práva v prípadoch, v ktorých sa zistilo, že k porušeniu došlo spôsobom, ktorý vyžaduje poskytnutie vyššieho stupňa ochrany, nielen vyslovenie porušenia, prípadne príkaz na ďalšie konanie bez pokračujúceho porušovania základného práva (IV. ÚS 210/04, I. ÚS 257/08, IV. ÚS 302/2020). Podľa názoru ústavného súdu v tomto prípade prichádza do úvahy priznanie finančného zadosťučinenia. Pri rozhodovaní o primeranom finančnom zadosťučinení ústavný súd vychádza zo zásad spravodlivosti aplikovaných aj EŠLP, ktorý spravodlivé finančné zadosťučinenie podľa čl. 41 dohovoru priznáva so zreteľom na konkrétne okolnosti prípadu.

23. Berúc do úvahy najmä charakter predmetu konania, obdobie právnej neistoty sťažovateľky a všetky okolnosti daného prípadu, majúc na pamäti, že cieľom priznania primeraného finančného zadosťučinenia je len zmiernenie ujmy pociťovanej z porušenia základných práv alebo slobôd zaručených ústavou, resp. záväznou medzinárodnou zmluvou a že samotné deklarovanie porušenia uplatnených práv implicitne zahŕňa aj satisfakčný prvok (napr. III. ÚS 204/2021), považoval ústavný súd priznanie sumy 500 eur za finančné zadosťučinenie primerané konkrétnym okolnostiam napadnutého konania (bod 3 výroku tohto nálezu).

V.

Trovy konania

24. Podľa § 73 ods. 3 zákona o ústavnom súde môže ústavný súd v odôvodnených prípadoch podľa výsledku konania uložiť niektorému účastníkovi konania, aby úplne alebo sčasti uhradil inému účastníkovi konania alebo štátu trovy konania. Sťažovateľka si uplatnila nárok na náhradu trov konania pred ústavným súdom za dva úkony právnej služby.

25. Ústavný súd priznal sťažovateľke náhradu trov konania z dôvodu právneho zastúpenia advokátom podľa § 11 ods. 3 a § 13a ods. 1 písm. a) a c) vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov pozostávajúcu z odmeny advokáta za dva úkony právnej služby (prevzatie a príprava zastúpenia, podanie ústavnej sťažnosti). Za tieto úkony uskutočnené v roku 2023 patrí odmena v sume dvakrát po 208,67 eur a režijný paušál v sume dvakrát po 12,52 eur. Celkove teda trovy právneho zastúpenia predstavujú sumu 442,38 eur (bod 4 výroku tohto nálezu).

26. Priznanú náhradu trov konania je mestský súd povinný uhradiť na účet právnej zástupkyne sťažovateľky do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu (§ 62 zákona o ústavnom súde v spojení s § 263 ods. 1 Civilného sporového poriadku).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 27. septembra 2023

Luboš Szigeti
predseda senátu